

Academic Knowledge 1 (1), 1-18.

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 23.11.2018
Kabul Tarihi / Date Accepted : 25.12.2018
Yayın Tarihi / Date Published : 31.12.2018
Yayın Sezonu / Pup Date Season : Güz / Autumn

Cami'de Cemaatle Namaz Kılmanın Dini, Sosyal ve Psikolojik Açından Önemi ve Etkisi

Prof. Dr. Saffet SANCAKLI *

Anahtar Kelimeler:

Cami
Cemaat
Namaz
Din

ÖZ

Modernizmin hâkim olduğu günümüzde maalesef din hafife alınmakta, dini hayat, ibadet hayatı çok basite indirgenmekte ve ameli yönü olmayan çok sayıda insanın var olduğu müşahede edilmektedir. Cemaatle namaz konusu da bunlar arasındadır. Ecdadımızın cami yapımına karşı gösterdiği hassasiyete baktığımız zaman gerek Selçuklular ve gerekse Osmanlılar olsun adım başı birbirine çok yakın camiler yaptıklarını görmekteyiz. Bunun da iki sebebi olsa gerek; namaza verdikleri önem ve namazın cemaatle kılınmasına gösterdikleri hassasiyettir. Geçmişte cemaati terk edenlerin şehadetinin kabul edilmediği dönemlerin söz konusu olduğu ifade edilir. Bugün beş vakit namaz kılanların veya cemaatle namaz kılanların oranının çok düşük olduğunu görmekteyiz. Hatta cemaatle namaz kılma meselesi, birçok Müslümanın gündeminden çıkmış bulunmaktadır. Bu da çok üzücü bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Bu problem üzerinde önemle durmamız ve mutlaka çareler aramamız gereken bir husustur. Bu bağlamda bu çalışmamızda cemaatle namaz kılmanın gereğini, önemini nasırlar bazında tetkik ve tahlil etmeği amaçlamaktayız.

Religious, Social and Psychological Importance and Effect of Praying with the Congregation in the Mosque

Keywords:

Mosque
Congregation
Prayer
Religion

ABSTRACT

Today, when modernism is dominant, unfortunately, religion is taken lightly, and religious life and worship life are reduced to simplicity. There are also many people without worship. These include the prayer of the congregation. When we look at the sensitivity of our ancestors to the construction of the mosque, we see that both the Seljuks and the Ottomans made mosques very close to each other. There must be two reasons for this; the importance they give to prayer/salaat and the sensitivity shown to performing the salaat with the congregation. In the past, there have been periods when the people who left the congregation were not accepted as true witness. Today we see that the rate of those who prayed five times or who prayed with the congregation is very low. Even the issue of praying with the congregation has emerged from the agenda of many Muslims. We can say this is a very sad situation. It is a matter that we must emphasize and seek remedies for. In this context, in this paper, we aim to examine and analyze the necessity and importance of praying with the community on the basis of basic sources.

* İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, saffet.sancakli@inonu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4365-6275>

Sancaklı, S. (2018). Cami'de Cemaatle Namaz Kılmanın Dini, Sosyal ve Psikolojik Açından Önemi Ve Etkisi. *Academic Knowledge*, 1(1), 1-18.

İntihal: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/ak> | <mailto:academic.knowledge@yandex.com>

1. İslâm Dininin Cemaat Dini Oluşu

Cemaat kelimesi, "toplamak, bir araya getirmek" anlamındaki cem' mastarından türeyen Arapça bir isim olup sözlükte "insan topluluğu" manasına gelir. Fıkıh terimi olarak namazı imamla birlikte kılan topluluğu ifade etmek için kullanılır.¹ Hemen her dinin gayesi, birbirleriyle uyumlu, birbirini tamamlayan, birbirinin ihtiyaçlarını giderecek şekilde planlanmış fertlerden oluşan ve insanın, içinde mutlu olabileceği, mutlu ve huzurlu bir hayat sürebileceği örnek bir toplum/cemaat/ümme oluşturmak ve böylece dünyanın -âhret de ona tabi olmak üzere- ma'mur hale getirilmesidir.² İnsana verilen isim bizzat "insan" ismi bile insanın yalnız başına değil; topluluk halinde yaşamak üzere yaratıldığına işaret etmektedir. "insan" ın "üns"ten geldiğini düşünecek olursak bir toplum içinde, hemcinsleriyle birlikte değil de dağda, ormanda, çölde yalnız başına yaşayacak olan insan acaba neye veya kime ünsiyet peyda edecektir. Üns/ünsiyet, kendisine yaklaşılabilecek, ısınılacak, sevgi beslenecek bir hem cinse muhtaçtır. Dolayısıyla bu ismi taşıyan varlık da isminin gerektirdiği ünsiyet için hem cinslerine veya ünsiyet kurabileceği başka bir varlığa veya varlıklara, onlarla birlikte olmaya muhtaç olduğunun şuurunda olacaktır. Hal böyle olunca insanın yalnızlığı geçici, ârızî; toplum içinde olması ise esas ve daimî olan halidir.³

Toplum hayatında fertleri birbirine kenetleyen, kaynaştıran, kardeşlik duygularını geliştiren, birlik ve beraberliği pekiştiren; kısaca, sosyal bütünleşmeyi sağlayan unsurların başında manevî değerler özelde de ibadetler gelmektedir. Toplumdaki birliği, dirliği, düzen ve ahengi sağlamayı ve insanların birbirine sevgi, saygı bağı ile bağlanmayı, empati yapmayı, başkalarıyla paylaşmayı öngören pek çok hadis söz konusudur. Örneğin; *"Allah'ın eli birlik olan topluluğun üzerindedir."* *"Ayrılıktan sakınınız, size cemaati tavsiye ederim."*⁴ Dolayısıyla İslâm dini topluluk halinde yaşanan ve yaşamayı öngören bir dindir.

2. Cemaatle Namaz Kılma Olgusu

Mabed, ilahi dinlerin vazgeçilmez unsurlardan birisidir. Mabedsiz bir din düşünmek mümkün değildir. İslâm dininde cemaat halinde ibâdet teşvik edilmiş, hatta bazı ibâdetler için cemaat şart koşulmuştur. Her gün kılınan beş vakit namaz, haftada bir kılınan cuma namazı, bayram namazları cemaatle eda edilen belli başlı ibâdetlerdir. Cemaatle namaz, Müslümanlar arasında mevcut manevi bağın en önemli tezahürlerinden biridir. Namazların cemaatle kılınmasının hikmeti, Müslümanların birbirleriyle görüşüp hallerinden haberdar olmalarını, bilgi alışverişinde bulunmalarını, aralarında disiplin, sevgi ve düzenin yerleşmesini ve ibadetlerini severek yapmalarını sağlama amacına yönelik olmalıdır. Hz. Peygamber'in hayatı boyunca cemaate namaz kıldırması, hastalandığında da cemaate katılarak Hz. Ebû Bekir'in arkasında kılması, konunun İslâm'daki yerini göstermesi bakımından önemlidir. Hz. Peygamber'den, düşman korkusunun bulunduğu sefer halinde bile Müslümanlara namazı cemaatle kıldırmasının istenmesi namazın normal zamanlarda öncelikle cemaatle kılınması gereğini ortaya koyar.⁵ *"Ve sen içlerinde olup da onlara namaz kıldırarak olursan, onlardan bir*

---

¹ Uzunpostalcı Mustafa, Cemaat, DİA, VII, 288, İst., 1993.

² Çetiner, Bedreddin, Ferdi Namaz-Cemaatle Namaz, Sosyal ve Ferdi İşlemleri Açısından Namaz ve Cami -Tartışmalı İlmi Toplantı-, 18-19 Ekim 2008, Üsküdar Belediyesi Altunizade Kültür Merkezi, 2009, s. 154.

³ Çetiner, agt., s. 155.

⁴ Tirmizî, Fiten, 7.

⁵ Uzunpostalcı, agmad., VII, 288.

bölümünü seninle birlikte namaza dursun, silahlarını da yanlarına alsınlar."⁶ âyetinde Allah Teâlâ cihad sırasında korkulu anlarda bile cemaatle namaz kılmayı söz konusu etmektedir. Bu da cemaatle namaz kılmanın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bazı âlimler, cemaatle namaz kılmanın hükmünü bu tür âyetlerden çıkarmaktadır.

Namaz, insanı fuhşiyattan ve münkerattan men eder⁷ ayet-i kerimesi üzerinde dikkatlice düşünüldüğünde namazın mü'mine ahiretini kazandıran bir ibadet olmaktan çok, onun dünya hayatında, toplum içinde mutlu, huzurlu ve başarılı bir hayat yaşayabilmesini temin eden bir ibadet olduğu görülecektir. Bu, bir anlamda mutlu ve huzurlu fertlerden oluşacak, mutluluk kaynağı bir toplum meydana getirmek demektir ki, namaz, bu toplumun fertleri arasındaki bağı zayıflatan ve "cemaat ruhu"nu zedeleyen her türlü "fahşa ve münker" den fertleri alıkoymanın ideal yollarından/vasıtalarından biri ve belki önde gelenidir.⁸ Şayet, bazı Müslümanlar ibadet yaptıkları hâlde, içlerinde derin bir sevinç ve mutluluk duymuyor, ahlaken güzelleşmiyor ve yaşantılarıyla etraflarındaki insanlara örnek olamıyorlarsa, bu durum, onların gerçek anlamda bir ibadet şuurundan yoksun olduklarını ve ibadetlerini sadece şekli olarak yerine getirdiklerini gösterir.⁹ Dolayısıyla insan, kendini bu açıdan test etmelidir.

Birlikte yaşamak insan fitratının gereği olduğu gibi beraber ibadet etmek de fitratın gerektirdiği bir husus olup fitratın yaratıcısı olan Allah Teala'nın ona uygun gördüğü ve emrettiği bir şeydir. Allah (c.c.) yeryüzündeki halifesi kıldığı insanların başıboş, dağınık bir halde değil, nizam içinde huzurlu bir topluluk teşkil ederek yaşamalarını ve bu nizamı bütün aleme hâkim kılmaya çalışmalarını istemektedir. Bazı ibadetlerin cemaatle, toplu halde icrasının hikmetlerinden biri de budur. Topluluğun olduğu yerde ahengi sağlayacak kuralların olması ve insanların buna uyması ise zaruridir. Her konuda olduğu gibi cemaatle ibadetin özelliklerini öğrenmemizde de örnek Hz. Peygamber'dir. Rasulullah'ın (s.a.s.), muhteva asıl olmakla birlikte şekil yönü de ağır basan namaz ibadetini tarif ederek değil de, örnek göstererek öğretmesi ve "*Namaz farz kıldığında Cibril geldi, abdest aldı, ben de ona bakarak abdest aldım. İki rekat namaz kıldı, ben de onun gibi kıldım. Siz de, bana bakarak, benim gibi namaz kılın.*" demesi de ibadetlerde O'nu (s.a.s.) örnek almanın gerekliliğini açıkça ifade etmektedir.¹⁰ İbadetlerin cemaatle icrasında da kendimize Hz. Peygamber'i örnek almamız gerekir. Hatta ömrünün son nefeslerine kadar bu hususta ihmal göstermedikleri malumdur.

İslam, günlük beş vakit cemaat namazlarında, haftada bir kere Cum'a namazlarında, senede iki kere bayram namazlarında ümmetin vahdet ve nizamını temin eden yegâne bir esastır. Camide cemaat ortamı, her gün insanı dinamik ve canlı tutmaktadır. Cemaatle toplu bir halde kılınan namazlar, Müslümanlar arasında kardeşliğin, muhabbetin, eşitliğin en güzel örneğidir. Allah'a teveccüh eden o saflarda müdür, işçi, hizmetli, zengin ile fakir, siyah ile beyaz, ayırt edilmez. Hepsi aynı derecede, aynı seviyededirler. Cemaat ruhu da büyük ölçüde camilerde kazanılmaktadır.

⁶ Nisa Suresi, 4/102.

⁷ Ankebût, 29/45.

⁸ Çetiner, agt., 155.

⁹ Koca, Ferhat, "İbadet: İnsani Varoluşun Anlamı", İslam'a Giriş, D.İ.B., Yay., Ankara, s. 263.

¹⁰ Köten, Akif, Hz. Peygamber'in Sünnetine Göre Cemaatle Kılınan Namazlarda Uyulması Gereken Hususlar, *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, (1-5 Kasım 1993), 1995, II, 64.

3. Nasslar Bağlamında Cemaatle Namaz Kılmanın Gereği ve Önemi

Vakit namazlarının mutlaka cemaatle kılınması gerekliliğini Kur'an-ı Kerim ayetlerinden, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadislerinden ve sünnetinden, sonra da sahabe-i kiram ve selevin uygulamasından, son olarak da sosyal gerçekler, vakıalar ve ihtiyaçlardan çıkarıyoruz. Kur'an-ı Kerim'de, namazı, bir ibadet olarak öngören ayet-i kerimelerin lafızları incelendiğinde görülecektir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsına mahsus olarak teşri olunan namaz dışında müfred siğa yoktur ki sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'e mahsus, O'nun şahsını muhatab alan iki yerde emir, müfred siğa ileler.¹¹ Namaz da ferden olsun, cemaatle olsun birey/fert tarafından şahsen ifa olunan ubudiyet göstergesi amellerdendir. Bu kişiselliğe rağmen Kur'an-ı Kerim, mü'minlere namaz emrini hep toplu/cemi olarak yöneltmiştir. Örneğin, "Ekîmu's-salat/namaz kılınız."¹² "rükû edenlerle rükû edin."¹³ emri ve Hz. Peygamber'in, öğle namazını kıldırduğunda, cemaatin az olması üzerine "Namazlara ve orta namazına devam edin."¹⁴ ayetinin nazil olması¹⁵, namazı cemaatle kılmak gerektiğine işaret eden ayetlerden bazılarıdır. "Namazı kılın, zekatı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin"¹⁶ ayetini esas alan müfessirlere göre, bu ikinci rükû emrinden maksad, cemaate iştirak etmektir. Burada namazdan "rükû" şeklinde bahsedilmiştir. Bazı ulema, bu ayetten namazın cemaatle kılınmasının vacib olduğu hükmünü çıkarmışlardır.¹⁷ Bu yaklaşım tarzını da göz ardı etmemek gerekir.

Hz. Peygamber, hicretle birlikte Medine'de yaptığı ilk işlerden biri cemaatle ibadetin icra edileceği mekan olan Mescid-i Nebeviyi inşa etmesidir. Hz. Peygamber'in mescidine erkek sahabilerin yanında kadın sahabiler ve çocuklar da devam eder, toplumun hiçbir kesimi cemaatten mahrum bırakılmazdı. Kadınların ve çocukların cemaate devamı hem ibadet hem de eğitim-öğretim açısından çok faydalı olup, onların da mescidde oluşan dini havadan istifade etmeleri sağlanıyordu. Kendilerine vacip olmadığı halde kadınlar, bayram namazı kılınırken erkeklerle beraber sahraya çıkıyor, onların namazlarını izliyorlardı.¹⁸ Bu suretle İslâm cemaati arasındaki içtimai tesanüt kuvvetlenir. İslâm cemaatinin, İslâm topluluğunun birbirine bağlı olduğunu, her türlü müşkilata karşı gelecek, her türlü hadiselerle göğüs gerecek bir durumda olduğunu cümle âleme gösterir.¹⁹

4. Hadisler Bağlamında Cemaatle Namaz Kılmanın Gereği ve Önemi

¹¹ Bunlar: İsra, 17/79 ve Hud, 11/114.

¹² Bakara, 2/238, Bakara, 2/43. Hicr, 15/98. Hacc, 22/77. Çetiner, agt., s.152. Namazla ilgili ayet-i kerimelerde namaz emri "ikaame" fiili ile verilmekte. Bunlardan çoğul emir formunda 13 yerde, çoğul mazi formunda 10 yerde; çoğul muzari formunda 9 yerde geçmektedir. Yalnız bir yerde "salat" kökünden çoğul muzari formunda; bir yerde de muhafaza kökünden çoğul emir formunda verilmektedir. Bk.Çetiner, agt., s.153.

¹³ Bakara 2/ 43; Al-i İmran 3/43.

¹⁴ Bakara 2/ 238.

¹⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 206.

¹⁶ Cuma, 62/9; Nisâ, 4/101-102.

¹⁷ Cassas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, *Ahkamu'l-Kur'an*, İstanbul, 1335., I, 32, Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Cami'l-Ahkami'l-Kur'an*, Beyrut, tsz., I, 348, Alusi, Şihabüddin Mahmud, *Ruhu'l-Maani*, Mısır, 1353, I, 247, Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefsir*, Beyrut, 1981, I, 53.

¹⁸ Köten, agt., s.66.

¹⁹ Edip, Eşref, İslam'da Cemaatle Kılınan Namazlar, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, cilt: VII, sayı: 78-79, 1968, s.278.

Siretu'n-Nebi incelendiğinde görülecektir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.), Cuma ve Bayram namazlarında olduğu gibi, günde beş vakit namazın farzlarını da - ölüm hastalığında dahi-daima ve istisnasız cemaatle kılmış ve kıldırmıştır. Peygamber Efendimiz, İslam'ın ilk mü'mini olan Hz. Hatice validemizle birlikte cemaat olmuş, sonra bu cemaate amcasının oğlu Ali b. Ebi Talib katılmış ve onu diğer imana gelenler takip etmiş; Rasulullah (s.a.v.)'ın cemaati gün be gün büyümüş, Mekke-i Mükerreme' deki zor, şiddetli baskı altında geçen günlerde zaman zaman bölünerek büyük ve birleşik bir cemaat yerine küçük çekirdek cemaatler oluşarak namaz bu şekilde yine cemaatle eda olunmuştur.²⁰ Peygamberimiz zamanında Medine'de Mescid-i Nebevi dışında pek çok sayıda mescid vardı, buralarda da cemaatle namaz kılınıyordu.

Hadislerde namazı, camide cemaatle kılmanın sevabının tek başına kılmaktan çok fazla olduğuna dair pek çok müjde bulunmaktadır: *"Bir kimsenin câmide cemaatle kıldığı namaz, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha sevaptır. Şöyle ki bir kişi güzelce abdest alır, sonra başka hiçbir maksatla değil, sadece namaz kılmak üzere câmiye gelirse, câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır. Câmiye girince de namaz kılmak için orada durduğu sürece, tıpkı namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Biriniz namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler: Allah'ım! Ona merhamet et! Allah'ım! Onu bağışla! Allah'ım! Onun töbesini kabul et! diye ona dua ederler."*²¹ Aynı şekilde namazdan sonra diğer namaz beklenirse sevap daha da artar.²² Cemaatle namaz kılmaya niyetlenmek bile sevap almaya vesile olmaktadır. Hadislere göre bir kimse, namaz maksadıyla yola çıkmışsa namazda gibidir.²³ Cemaatle namaz kılmak için mescide gelse fakat namazı kılınmış bulsa bile cemaatle kılmış gibi sevap alır.²⁴ Elde edilecek sevap hesap edilecek olsa oldukça yekun tutacağı görülecektir.

Bu hadislerden, farz namazların tek başına evde veya iş yerinde, dağda, kırdan, kısacası mescitler dışında da kılınmasının câiz ve mümkün olduğunu anlıyoruz. Asıl olan mescide gelmek ise de, bu mümkün olmadığı takdirde nerede kılınırsa kılınısın, yine de cemaate teşvik vardır. Yani cami ve mescitler dışında da cemaat olma imkânı vardır. Nitekim bu anlayış Müslümanlar arasında yaygın olarak bilindiği için, buldukları her yerde, iki kişi bile olsalar namazı cemaatle kılmayı tercih ederler.²⁵

Yukarıdaki hadisi tahlil edecek olursak evde ve işyerinde cemaatle kılınan namaz, câmide cemaatle kılınan namaz gibi değerli olmamakla beraber, tek başına kılınan namazdan elbette daha sevaptır. İşyerinde, daha yaygın ifadesiyle çarşı pazarda kılınan namaz o kadar makbul görülmemiştir. Zira işyerlerinde mal alınıp satılırken genellikle yalan söylenir, insanlar aldatılır, çeşitli haksızlıklar yapılır. Bunlara bir de müşteriye kaçırmama telâşi, malını satma arzusu eklenince, işyerlerinde gönül huzuruyla namaz kılmak iyice zorlaşır. Evin câmiye uzak olması, câmiye girinceye kadar atılan her adım sebebiyle bir derece yükseltilmek ve bir günahı bağışlanmak imkânı verir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuya şöyle açıklık

²⁰ Çetiner, agt., s.156-157.

²¹ Buhâri, Salât 87, Ezân 30, Büyû` 49; Müslim, Tahâret 12, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbn Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14 1/11.

²² Bk. Buhari, Ezan 31; Müslim, Taharet, 41; İbn Mace, Mesacid 14.

²³ Müslim, Mesacid 152.

²⁴ Ebû Dâvûd, Salât 51.

²⁵ Çakan İ.L., Küçük R., Kandemir Y., *Riyazü's-Salihin Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Erkam Yay., İstanbul, 2006, V, 234.

getirmektedir.²⁶ “Namaz sebebiyle en çok sevap elde edenler, cemaate en uzak yerlerden yürüyerek gelenlerdir.”²⁷

Cemaatle kılınacak namazı beklemenin de ayrı bir sevabı vardır. İster câmide ister bir başka yerde namaz vaktinin gelmesini bekleyen kimse, ibadet hâindedir. Câmide bekleyenlerin kârı, hem ibadet ediyormuş gibi sevap kazanmak, hem de meleklerin duasını almaktır. Yalnız bu esnada bir inceliğe uymak gerekmektedir ki, o da kimseye eziyet etmemek ve abdestini bozmamaktır. Eziyetten maksat dedi kodu yapmamak, eliyle ve diliyle birilerini incitmemektir. Rûhânî birer varlık olan melekler, mescidde abdestsiz durulmasından rahatsız olurlar. İşte bu sebeple mescidde namazı beklerken abdestini bozmamak şartı ileri sürülmüştür.²⁸ Buradan Müslümanlar için caminin bir merkez olduğunu çıkarabiliriz.

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”²⁹ hadisinde 27 derece geçmesine rağmen bazı hadislerde 25 derece geçmektedir. Cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan kaç derece daha üstün olduğu konusunda ihtilaf vardır. Alınacak sevabın bu hadislerin bir kısmında 27 derece, bir kısmında da 25 derece üstün olduğu rivayetleri vardır. İşlenen bir hayır, bir iyilik ve bir ibadet karşılığında verilecek olan ecir ve sevabın çeşit ve derecelerini takdir eden sayıların sırrını bilip kavramak bizler için mümkün olmadığından, Resûl-i Ekrem’in bildirdiklerini kabul etmekle yetiniriz. Çünkü ilâhî fazileti sınırlandırarak bir güç ve kayıt yoktur. Ancak bunların hikmetini kavramaya çalışmak bizlerin menfaati için gerekli olabilir. Bazı âlimler, namaz derecelerinin namaz kılanlara ve kıldıkları namaza göre artacağı kanaatinde idirler. Namazı bütün âdâb ve erkânını yerine getirerek ve cemaatle kılanla, bunlara dikkat etmeyerek tek başına kılan arasında derece farkı olacağı rivayetlerden çıkarılan sonuçlardan biridir. Bunun gibi, sabah namazıyla ikinci namazının veya sabah namazıyla yatsı namazının derece yönünden diğer vakit namazlarından daha üstün olduğu kanaati de bu konudaki rivayetlerin bir sonucudur. Az sayıdaki cemaatle çok sayıdaki cemaatin kıldıkları namazların dereceleri de eşit değildir.³⁰

Derecelerin farklı olmasında, namaz kılan kimsenin ihlâsının, duyduğu huzur ve huşûun tesiri olduğu muhakkaktır. Mânevî bir huzur içinde kılınan namazın bir diğer karşılığı ise meleklerin duasını kazanmaktır. Dua eden bu melekler bizi koruyup gözetken hafaza melekleri olduğu gibi başka nevi melekler de olabilir. Meleklerin salâtı demek, onların mü’mine istiğfar etmesi, yani günahlarının affını dilemesi demektir. Şu halde melekler, namaz kılan kimseye hem istiğfâr hem de dua ederler. Allah Teâlâ’nın meleklerin dua ve niyazlarını kabul ederek kulunu mağfiret etmesi demek, onun günahlarını bağışlaması demektir; kuluna rahmet etmesi ise ona bol bol ihsanda bulunması demektir.³¹ Meleklerin dualarına mazhar olmak basit bir şey değildir. Zaman zaman meleklerin bizimle beraber olduklarını maalesef unutmaktayız.

²⁶ Çakan ve diğerleri, age., I, 128.

²⁷ Buhârî, Ezân 31.

²⁸ Çakan ve diğerleri, age., I, 129.

²⁹ Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 42; İbn Mâce, Mesâcid 16.

³⁰ Çakan ve diğerleri, age., V, 231-232. Ayrıca bk., Nevevî, Muhyiddin, *el-Minhac Şerhu Sahihî'l-Müslim*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1997, V, 153.

³¹ Çakan ve diğerleri, age., I, 129.

Cemaate iştirak edenlere şu müjde verilmektedir: *"Sabah veya akşam camiye giden kimseye, her gidişi için Allah cennette bir ikram hazırla(tı)r."*³² Değişik bir örnek de şöyledir: çok uzak bir mesafede oturan bir sahâbi, cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Kendisine: Bir eşek alsan da hava karanlık ve sıcak olduğunda ona binsen! Dediler. Adam şöyle cevap verdi: Evimin, mescidin yanı başında olması beni hiç de memnun etmez. Çünkü ben mescide gidiş ve evime dönüşümün adıma (ecir olarak) yazılmasını diliyorum. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona; *"Bunların hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı"* buyurdu.³³ Buradaki sahabinin yaklaşım tarzı çok dikkat çekicidir. Çünkü Sahabilerin öncelikli hedefi cennet ve cennete götüren sevap kazanma arzusudur. Pek çok hadiste bunun örneklerini görmekteyiz.

Selime oğulları oymağı Mescid-i Nebevî'nin yakınına taşınmak istediler. Durum, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaştınca onlara: *"Duyduğuma göre mescidin yakınına göçetmek istiyormuşsunuz, (öyle mi?)"* diye sordu. Onlar: Evet, ey Allah'ın Resûlü, buna gerçekten niyet ettik, dediler. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: *Ey Selime oğulları! Yerinizde kalın ki, adımlarınız (ın sevabı) yazılsın. Yerinizde kalın ki, adımlarınız (ın sevabı) yazılsın!"* buyurdu.³⁴ Burada peygamberimizin şehircilik anlayışına da önem verdiğini görmekteyiz. Eğer o, buna izin verseydi herkes Mescid-i Nebevî'nin yakınına taşınacak ve büyük bir izdiham oluşacaktır. Bu da bir karmaşaya yol açacaktır.

Bir mü'min evi camiye uzak da olsa, cemaatle namaz kılmak için camiye giderse, onun attığı her adımına sevap yazılır. Çünkü böyle bir kimse Allah'ın çağrısına uymuş, ecrini sadece Allah'tan bekleyerek ve karşılığını Allah'ın vereceğini umarak Müslümanlarla birlikte namaz kılmak, birlik ve beraberliği göstermek, din kardeşlerinin sevincine ve kederine ortak olmak üzere gayret sarf etmiştir. Ayrıca uzak bir yerden gelerek güçlüğü göğüs germiştir. Yakın yerlerden gelenler de adımlarının sayısını artırmak suretiyle bu sevaba nâil olurlar. Yoksa, evin camiye uzaklığı bir fazilet sayılmaz. Fakat evi camiye uzak olan ve cemaate tam vaktinde yetişemeyen sahâbiler, camiye yakın bir yere gelmek istediklerinde Peygamberimiz yerlerinde kalmalarını tavsiye etmiş ve her adımlarının sevap olduğunu kendilerine bildirmiştir. Bu şehir yerleşimi ve çevre düzeni açısından da önemli bir tavsiyedir. Evinde, işinde, bulunduğu her yerde insan namaz vakti şuuru içinde olmalıdır.³⁵ Hz. Peygamber, *"Size, Allah'ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?"* buyurdular. Ashâb: Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem: *"Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur."* buyurdular.³⁶

Cemaatle namazın önemini anlatan şu iki hadisi de vermek istiyoruz: *"İnsanlar, ezanda ve birinci safta olanları bilselerdi ezan okumak ve birinci safta bulunmak için kura çekmekten başka yol olmasaydı kura çekerlerdi. Namaza erken gelmenin faziletini bilselerdi yarışarak gelirlerdi. Yatsı ve sabah namazında olan (sevabı) bilselerdi sürünerek de olsa gelirlerdi."*³⁷ *"Yatsı namazını cemaatle kılan*

³² Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285.

³³ Müslim, Mesâcid 278.

³⁴ Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre 36.

³⁵ Çakan ve diğerleri, age., V, 173-174.

³⁶ Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbn Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41.

³⁷ Mâlik, Muvatta, Salâtu'l-cemaa 6; Buhârî, Ezân 9, 32, 73; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkî 52; Nesâî, Mevâkî 22, Ezân 31.

kimse, gece yarısına kadar namaz kılmış gibidir. Sabah namazını cemaatle kılan kimse ise bütün gece namaz kılmış gibidir."³⁸ Bu iki vaktin namazını cemaatle kılmak ayrı bir önem ve fazilete sahip olduğu söz konusudur. Çünkü bu iki vaktin bazı zorlukları vardır.

Hz. Peygamber'in, Medine'ye geldiğinde ilk işinin mescid inşa etmek olması, namazın cemaatle kılınmasının nasıl algılanıp uygulandığının göstergesidir. Cemaatle namaz, dinin bir rüknü halindedir. Bunun sebebi, "Biz üç şeyde diğer insanlardan üstün kıldık: Saflarımız melekların safları gibi yapıldı."³⁹ hadisinde de görüldüğü gibi cemaatle namazın, Müslümanların özellikleri arasında sayılmasıdır. "Siz, melekların Rableri katında saf saf durdukları gibi saf bağlayıp dursanız ya!"⁴⁰ Hatta daha önce o vaktin namazını kıldığı için mescide geldiğinde cemaate katılmayan bir kimseye Hz. Peygamber'in, "Sen Müslüman olmamış mıydın" diye sorması⁴¹, cemaatle namaz kılmanın Müslümanlığın gereklerinden biri kabul edildiği anlamına gelmektedir. Namaz için cemaatte bulunmamak daha çok münafıkların özelliği olarak gösterilmiştir. Nitekim Abdullah b. Mes'ûd da bunu te'yid etmektedir. "Vallahi ben, münafık olduğu bilinen kimseden ya da hastadan başka hiçbirimizin namazdan geri kaldığını görmedim." demiştir.⁴²

Hatta Allah Teala, kendi gölgesinden başka gölge olmayan kıyamet gününde yedi sınıf kişiyi kendi gölgesi altında barındıracaktır. Bunlardan biri de, gönlü mescitlere bağlı olan kimsedir.⁴³ Bu kimsenin kalbi mescide sınımsız bağlıdır. Namaz vakitlerinde mescidde hazır olur ve vaktinin çoğunu orada geçirir, cemaate devam eder. Mescid ile alakası ve muhabbeti olan bu kimse oradan çıksa bile yine sonraki namaz için dönmek niyetindedir.⁴⁴

5. Cemaate gitmeyenlerle ilgili hadislerin tahlili

Cemaatle namazı terk edenleri tehdit eden hadisler gerçekten büyük bir yekûn tutar. Bazı hadislerde cemaate katılmayanlar, meselenin önemini anlatmak için tehdit edilmiş ve uyarılmıştır: "Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederek söylüyorum, içimden öyle geçiyor ki, odun toplamaı emrederim, odun yığılsın. Sonra namazı emrederim, ezan okunsun. Daha sonra bir adama cemaate imam olmasını emrederim. En sonunda cemaate gelmeyen adamlara gidip onlar içindeyken evlerini yakayım."⁴⁵

Hadis, Sahihayn başta olmak üzere pek çok hadis kaynağında yer almaktadır. Daha uzun bir versiyonu da şöyledir: "Hz. Peygamber, yatsıyı gecenin üçte birine veya ona yaklaşık bir zamana kadar geciktirdi, mescide geldiğinde insanların yorgun ve halkalar halinde dağınık bir şekilde oturduklarını, hatta bazı kimselerin bulunmadığını gördü. Hz. Peygamber, Ebu Hureyre'nin ifadesine göre onun daha önce görmediği kadar kızmış ve şöyle buyurmuş: 'yemin olsun ki onlardan biri iyi bir kemik parçası ve iyi iki paça bulacağını bilse yatsıda bulunurdu, onlar namazdan geri kalıyorlar, halbuki namazda olanı bilselerdi emekleyerek de olsa gelirlerdi. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun,

³⁸ Tirmizî, Salât 165. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47.

³⁹ Müslim, Mesacid 4.

⁴⁰ Müslim, Salat, 123.

⁴¹ Ebû Dâvud, Salat, 56; Nesâî, imamet 53. Hadisin devamında o kimse evde kıldığını söyleyince Hz. Peygamber, "mescide geldiğinde insanları namazda bulursan namazını kılmış olsan da onlarla birlikte namaz kıl." buyurmuş, mescidde kılman bu ikinci namazın nafiye namaz sayılacağını belirtmiştir.

⁴² Müslim, Mesacid 256.

⁴³ Buhari, Ezan 36.

⁴⁴ Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara, 1979, II, 620.

⁴⁵ Buhârî, Ahkâm 52, Ezân 29; Müslim, Mesâcid 251-254. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 48; Nesâî, İmâmet 49.

İçimden öyle geçti ki gençlerime, benim için odun kümeleri hazırlamalarını emredebeyim, sonra namazı emredebeyim, ezan okunsun sonra namaza durulsun. Bir kimseye emredebeyim insanlara namaz kıldırısın ve ben de dönüp gideyim, bizimle beraber namaz kılmayıp bu namazdan geri kalanların evlerini araştırayım ve evlerini üzerlerine ateşle tutuşturayım"⁴⁶ Cemaate gelmeyenlere kızan Hz.Peygamber'in yapmak için değil, te'dib amacıyla söylemiş olduğu bu sözler de gösteriyor ki, cemaatle ibadete katılmamak Müslüman için büyük bir kusur ve eksikliklerdir.

Mezkur hadiste Hz. Peygamber'in ifadesinden onun (s.a.) sözlerinin, açık bir kınama olduğu, azarlama, uyarı, tehdit ve bu yanlış tutumdan onları vazgeçirme anlamları taşıdığı⁴⁷, konunun önemi dolayısıyla bu seviyede bir uyarı yapıldığı belirtilmiştir.

Şu iki hadis de cemaati terk etmenin mahzurlarını güzel bir şekilde anlatmaktadır: "Kim müezzini işitir ve kendisini engelleyen bir özürlü olmadığı halde cemaate gitmezse tek başına kıldığı namaz (kâmil bir namaz olarak) kabul edilmez"⁴⁸ "Bir köy veya kırdaki üç kişi birlikte bulunur da namazı aralarında cemaatle kılmazlarsa, şeytan onları kuşatıp yener. Şu halde cemaate devam ediniz. Muhakkak ki sürüden ayrılan koyunu kurt yer"⁴⁹

Konuyla ilgili olarak İbn Mes'ûd'un şu görüşleri de çok dikkat çekicidir: Müslim'in bir rivayetinde İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Şüphesiz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hidayet yollarını öğretmiştir. İçinde ezan okunan mescidde namaz kılmak da hidayet yollarındandır."⁵⁰ İbn Mes'ûd cemaate devamın ve farz namazları mutlaka cemaatle kılmanın sünen-i hüda olduğunu ısrarla tekrarladıktan başka, bu nevi sünnetleri terk edenlerin dalâlete, sapıklığa düşeceği uyarısında bulunmaktadır. Bütün bunlar cemaatin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan gerçeklerdir. Cemaat rahmetinden ve bereketinden mahrum olan bir toplum, İslâm toplumu olma vasfının en önemli özelliklerinden birini kaybetmiş sayılır. Hattâbî'nin belirttiği gibi, bir insan hayırlı ve faziletli birtakım amelleri birer birer terk ederek neticede tamamen dinden uzaklaşabilir. Aynı şey toplumlar için de söz konusudur.⁵¹

Durum böyle olunca sahabe kendi döneminde namaza gelmeyenleri araştırıp soruştururdu. Nitekim Hz. Ömer, sabah namazına gelmeyen Süleyman b. Ebu Hasme'nin evine uğrayarak cemaate gelmeme sebebinin öğrenmeye gitmiştir.⁵² Çünkü onlara göre birisi cemaate gelmemişse ciddi bir sorunu veya derdi var demektir. Günümüzde de bazı yörelerde az da olsa bunun uygulandığını duymaktayız.

6. Cemaatle Namaz Kılmanın Hükmü Konusunda Mezheplerin Görüşleri

Fıkıh ve şerh kitaplarının ilgili bölümlerinde cemaatle namaz kılmanın hükmü konusunda çok geniş bilgiler ve görüşler söz konusudur. Âlimlerimizden bir kısmı, cemaate devam etmenin farz-ı ayın olduğunu söylemişlerdir. Hatta Ahmed b. Hanbel ile Şâfiî'nin de başlangıçta böyle bir görüşünün olduğu bilinmektedir. Daha sonra her ikisinin de cemaate devam etmenin farz-ı kifâye olduğunu söyledikleri ifade edilir. Yani tek başına namaz kılan

⁴⁶ Buhâri, Ezân 29, 34; Ahkam 52; Husumat 5; Müslim, Mesâcid, 251-253; Tirmizi, Salat 48; Ebu Davud, Salat, 46; İbn Mace, Mesâcid, 17; Nesai, İmâmet 49.

⁴⁷ Tahavi, Şerhu Müşkilü'l-Asar, Beyrut, 1415, XIII, 79, 92; İbn Abdilber, Temhid, XVIII, 337.

⁴⁸ Ebû Dâvûd, Salat 46; İbn Mace, Mesâcid 17.

⁴⁹ Ebû Dâvûd, Salât 46. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 48.

⁵⁰ Müslim, Mesâcid 256-257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 46; Nesâî, İmâmet 50; İbn Mâce, Mesâcid 14.

⁵¹ Çakan ve diğerleri, age., V, 242-243.

⁵² Malik, Muvatta, Salâtü'l-Cuma, 2.

bir kimse, cemaati terk ettiği için günahkâr olur fakat namazı sahihtir. Zahirilere göre ise farz-ı ayındır. Hanefilerden Tahâvî de farz-ı kifâye olduğu görüşündedir. Onların bu husustaki dayanakları yukarıda geçen hadislerdir. Çünkü onlara göre cemaatle namaz sünnet olsaydı, terekedenler yakılmakla tehdit edilmezlerdi. Hanefî mezhebinin yaygın görüşü, sünnet-i müekkele olduğu yönündedir. Mâlik de bu görüştedir. Fakat Hanefî mezhebi imamlarından vâcip olduğunu benimseyenler de vardır. Onlara göre sünnet denilmesi, vâcipliği sünnetle sabit olduğu içindir. Şayet evini yakma tehdidi gerçekten namazı terk edenlerin cezası olsaydı, onların peşlerini bırakmaz bu cezayı yerine getirirdi. Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Konuyla ilgili olarak şu hususlara da önemle dikkat çekilir: Cemaate devam zahmetsizce gidip gelmeye gücü yetenlere vâciptir. Bu vücûbiyet özürülülerin üzerinden düşer. Bir yerleşim birimindeki halkın tamamının cemaati tekletmesine müsaade edilmez. Çünkü bu bir isyan ve ibadete karşı tavır almaktır. Cemaate hiç gitmeyen kimseye ses çıkarmayan komşularının da günahkâr olacağı görüşü benimsenmiştir. Cemaate gitmenin farz-ı ayn, farz-ı kifâye, vâcip ve sünnet-i müekkele olduğu yönünde görüşlerin hangisi kabul edilirse edilsin, cemaatin terkedilmesi câiz değildir.⁵³ Bu da cemaat şuuruna sahip olmakla mümkündür.

Hanefi ve Maliki fakihlerinin bir kısmı ilgili hadislerden başka, "*Rüku edenlerle birlikte siz de rüku ediniz*"⁵⁴ mealindeki ayete dayanarak cemaatin vacip olduğunu söylemişse de, cemaatle kılınan namazın tek başına kılınana göre daha fazla sevap kazandırdığını ifade eden hadislerden hareketle cemaatin namazın rükünlerinden olmayıp bu ibadeti daha kamil ve daha etkili hale getiren tamamlayıcı bir unsur olduğunu ileri sürülmüştür. Bu sebeple de Hanefi ve Maliki fakihlerin çoğunluğuna göre, cemaatle namaz kılmak müekkele sünnettir. Bu görüş, zamanımızda çeşitli işlerle meşgul olmak mecburiyetinde kalan Müslümanlara kolaylık sağlamaktadır. Ancak vakti olan Müslümanların namazlarını cemaatle kılmak suretiyle bu dini ve içtimai görevi yerine getirmeleri gerekir. Hatta fakihlerin çoğunluğuna göre, İslam'ın şiarından sayılan cemaati tamamen terk ederek camilerini kapalı, minarelerini ezansız bırakan belde halkı bu şiarı ihya etmeye zorlanır.⁵⁵

Aynı çerçevede cemaatle namazın farz-ı ayn olduğunu söyleyenler, yukarıda cemaate gelmeyenlerin evlerinin yakılmasını ifade eden hadisle istidlal etmişlerdir. Farz-ı kifaye olsaydı, Peygamber (s.a.) ve ashabının ona devam etmesi yeterliydi. Sünnet olsaydı, Hz. Peygamber ev yakmaktan bahsetmezdi, O (s.a.), hak olan bir şeyi yapmaya niyet eden bir kimsedir. Konuyla ilgili başka deliller de bulunmaktadır. "*Farz namazların dışında en efdal namazımız evinizde kıldığımız namazdır.*"⁵⁶ hadisi, farz namazların başka yerde kılınmasının doğru olmadığını göstermektedir. Aynı şekilde savaşta dahi namazı cemaatle kılmak, cemaatin farz olduğuna delalet eder. Yine mescide götürececek kimsesi olmasa da âmânın ezanı duyduğunda icabet etmesi emredildiğine göre farz olan namazlar mescidde kılınmalıdır. Şartlardan veya kişiden kaynaklanan zorluklara rağmen ruhsat verilmemesi, cemaatle namaz kılmanın farz-ı kifaye veya sünnet olmadığını gösterir. Bazıları, cemaatle namaza, sünnet-i müekkele demişlerdir. Ancak sünnet ile vacibin kastedildiği belirtilmiştir. Vacibe, sünnet denilmesi, vucubu sünnetle sabit olduğundandır. Dolayısıyla cemaate devam etmek farzdır,

⁵³ Çakan ve diğerleri, age., V, 239-240.

⁵⁴ Bakara 2/ 43.

⁵⁵ Uzunpostalcı, Cemaat, DİA, VII, 288.

⁵⁶ Malik, Muvatta, Salatu'l-cemaa 4.

sonucu çıkarılmıştır.⁵⁷ Bazı alimler ise, cemaatin farz olmadığını yine bu hadisten istinbat etmişlerdir. Resûlullah (s.a.), cemaate gitmeyenlerin yanına gitmek istemiştir. Cemaat farz olsaydı, kendisi namazı terk etmek istemezdi. Aynı şekilde cemaate devam farz-ı ayn olsaydı, Hz. Peygamber terk edenlerin evlerini üzerlerine yakmakla tehdit ettiği zaman yalnız kılınan namazın sahih olmadığını söylerdi. Yine evleri yakma tehdidinde bulunduktan sonra yakmaması, onlarla ilgili bu uyarıdan başka bir şey yapmaması, cemaate devam etmenin farz olmadığına delalet eder. Hz. Peygamber, gönlünden geçirmiş fakat yapmamıştır.⁵⁸ Dolayısıyla cemaatle namaz kılmanın hükmü konusunda özellikle de farz olup olmadığı noktasında değişik yaklaşımların var olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda alimlerin delilleri değişik açılardan değerlendirerek farklı görüşlerinin olduğunu müşahade etmekteyiz.

Bununla birlikte alimler, özürsüz cemaati terk etmenin, ta'ziri gerektirdiği sonucunu çıkarmışlardır. Cemaati terk eden kimsenin toplum içindeki değeri düşer, böyle kimselerin şehadeti kabul edilmez. Hz. Peygamber, cemaate gitmeyen kimselere tepki gösterdiği için cemaate gitmeyen kimselere ses çıkarmayan kimselerin de günaha girecekleri ifade edilmiştir. Hatta bir yerin ahalisi cemaati tamamen terk ederlerse onlara savaş açılır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de yer alan ezan, mescid ve cemaatle namaz o bölgede tamamen iptal edilmiş demek olur.⁵⁹

Âlimlerin tartışma konusu ettikleri ve üzerinde durdukları şu hadis de dikkatimizi çekmektedir. Yâ Resûlallah! beni mescide götüreceğim bir kimsem yok, diyerek namazı evinde kılabilmek için Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'*den kendisine müsaade etmesini istedi. Peygamber Efendimiz de müsaade etti. Âmâ dönüp giderken Resûl-i Ekrem onu çağırarak: "Sen namaz için ezan okunduğunu işitiyor musun?" diye sordu. Âmâ: Evet, cevabını verdi. Peygamber *aleyhisselâm*: "O halde davete icâbet et, cemaate gel" buyurdular. ⁶⁰ İmam Nevevî, cemaatle namaz farz-ı ayındır diyenlerin delillerinden birinin bu hadis olduğunu söylemiştir. Şayet farz-ı kifâye olsaydı, ona böyle demez, özrünü kabul ederdi. Bazı âlimler, bu emir kesinlik ifade etse bile, yerine getirilmediği, yani namaz kılmak için camiye gelinmeyip tek başına kılındığı takdirde, yapılan bu ibadeti boşa çıkaran değil, kişiyi cemaat faziletinden mahrum bırakan bir emir olduğunu söylemişlerdir. Meselâ özrü olan kimselerin cemâate gitmesinin zaruri olmadığına ümmetin icmâi vardır. Alî el-Kârî ise, bu ve buna benzer hadislerin, Müslümanları daha faziletli olan amellere, ibadet ve taate etkili bir şekilde teşvik ettiğini ifade eder.⁶¹

Bazı alimlerce genç kadınların cemaate gelmeleri fitne sebebiyle mekruh olur denmişse de alimlerin çoğunluğu kadınların imkân bulduklarında cemaate gelmeleri müstehab veya mübahdır demişlerdir. Ancak onlara erkeklerde olduğu gibi bir gereklilik yoktur.⁶²

Kısaca yukarıda işaret ettiğimiz gibi, bazı âlimler ve mezhep imamları bu çeşit hadislerin yaygınlığı sebebiyle, cemaate gelmenin farz, vacip ve müekked sünnet olduğu hususunda

⁵⁷ Bk. İbn Kudame, Muğni, Beyrut, 1405, II, 3; İbn Ruşd el-Kurtubi, *Bidayetü'l-muctehid*, Beyrut, ts. s. 102; İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, Beyrut, 1379, II, 125-127; Muhammed San'ani, *Subulu's-selam* II, 18, Beyrut, 1379; Uraler, Aynur, Cemaate Devam Etmeyenleri Uyarayan Hadîsin Tetkiki, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2006, sayı: 17, s. 151.

⁵⁸ Bk. İbn Abdilber, *Temhid*, Mağrib, 1387, XVIII, 334, Uraler, agm., s. 151.

⁵⁹ Uraler, agm., s. 153.

⁶⁰ Müslim, Mesâcid 255. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50.

⁶¹ Çakan ve diğerleri, age., V, 236.

⁶² Merğînâni, Ebu'l-Hasen Aî b. Ebi Bekr, *el-Hidaye şerhu Bidayeti'l-mübtedi*, I, 56.

görüşler beyân etmişler ve cemaatle namazı özürsüz olarak terk etmeyi hoş karşılamamışlardır.

7. Cemaate Gitmemeye Cevaz Veren Durumlar

Cemaatin İslâm dinindeki önemine rağmen belirli mazeretlerin varlığı halinde terkedilmesi mümkündür. Fıkıh âlimleri konuyla ilgili tüm hadisleri bir bütünlük içerisinde değerlendirerek hangi mazeretlerin camiye cemaate gitmeye engel olduğunu tespit etmişlerdir. Hz. Peygamber can güvenliğinin bulunmayışını, özellikle hastalığı, sefer halinde iken gece karanlığını ve yerin çamurlu olmasını cemaate engel kabul etmiştir. Bu hadisleri, ayrıca dinde kolaylığın tercih edildiğini⁶³ ve kimseye gücünün üzerinde yük yüklenmeyeceğini⁶⁴ belirten ayetleri göz önünde bulunduran İslam alimleri, havanın çok soğuk veya çok sıcak olmasını, şiddetli rüzgar, kar, yağmur, çamur vb. tabii engelleri, hastalık, körlük veya yürüyemeyecek kadar felçli olma gibi önemli bedeni özürleri, ayrıca can güvenliğinin bulunmayışını, hastaya bakma, cemaate gittiği takdirde bir daha elde edemeyeceği ilmi bir fırsatı kaçırma, cenaze hizmetleriyle meşgul bulunma, kaybolan bir malı arama gibi önemli meşguliyetleri ve soğan, sarımsak vb. şeyleri yemiş olma gibi durumları cemaate katılmama için mazeret kabul etmişlerdir.⁶⁵ Burada dikkat edilmesi gereken nokta, konunun namaz kılmayı terk değil, cemaati terk olmasıdır. Çünkü camiye gitmeyip namazı başka yerde kılmakla cemaatle namazdan elde edilecek pek çok fazilet kaybedilmiş olur.⁶⁶

Hatta bir rivayete göre, Abdullah İbn Ümmi Mektûm: *"Ben gözleri görmeyen, evi uzak ve yardımcı olmayan bir kimseyim. Benim için evimde namazımı kılmamun bir kolayı yok mu?"* demiş, Peygamberimiz: *"Senin için hiçbir ruhsat bulamıyorum."* buyurarak izin vermemiştir.⁶⁷ Bu rivayetleri değerlendiren âlimler, hiçbir mazeretin kabul edilmediği bu tavizsiz tutumun, İslâm'ın Medine'deki ilk sıralarında böyle olduğunu, sonradan bunun terkedilerek meşrû mazeretlerin kabul edildiğini söylerler. Şayet ilk sıralarda böyle ruhsatlar verilmiş olsaydı, münâfiklar cemaati terk etmek suretiyle kötülüklerini daha da yaygınlaştırırlar ve evlerin mescid haline gelmesine yol açılmış olurdu.⁶⁸

Hastalık cemaate katılmamak için bir mazeret olmakla beraber Hz. Peygamber, son hastalığında iki kişinin arasında namaza gelmiştir. Sahabiler de hasta oldukları halde arkadaşlarından yardım alarak namaza gelmeye gayret ederlerdi.⁶⁹ Yukarıdaki hadisin değişik bir tarikinde âmâ olan İbn Ümmi Mektum, Medine'de haşarat ve yırtıcı hayvanların bulunduğunu ve kendisini mescide götüreceği kimse olmadığını (bu sebeple zarar görmekten endişe ettiğini) söyleyerek evde namaz kılıp kılamayacağını *sorunca "ezanın 'haydi namaza, haydi felaha' ifadelerini duyuyorsan namaza koş, ezana icabet et, sana ruhsat bulamıyorum."* buyurmuştur.⁷⁰ Hz. Peygamber, körlüğü bile ezanı duyma kriterini getirerek bir engel saymamıştır.

⁶³ Hac 22 / 78.

⁶⁴ Bakara 2/ 286.

⁶⁵ Uzunpostalcı, agmad., VII, 289

⁶⁶ Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi*, İst., trs., III, 62.

⁶⁷ Ebû Dâvûd, Salât 47.

⁶⁸ Çakan ve diğerleri, age., V, 238.

⁶⁹ Müslim, Mesacid 257; İbn Mace, Mesacid 14.

⁷⁰ Müslim, Mesacid 255; Ebû Davud, Salat 46.

8. Cemaate Gidenlerin Uyması Gereken Hususlar

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, inanan bir insan camilerin inşa edilmesi, yapılması ve korunması, temiz tutulması konusunda bir hassasiyet içerisinde olması ve buna katkı sağlaması gerekir. Namaz ister tek başına kılınsın ister cemaatle kılınsın önemine layık olacak şekilde özen gösterilerek eda edilmelidir. "Namaza çağırduğunuz zaman onu, alay ve eğlence konusu yaparlar."⁷¹ ayetine göre namaza değer vermemek, Müslüman olmayanların tutumudur. Hz. Peygamber'in uygulamalarına baktığımızda, mescidde kılınan namaz bir düzen ve disiplin içinde idi. O (s.a.), safların aynı hizada olmasına özen gösterir ve safları düzgün yapmanın, namazın gereği olduğunu belirtirdi.⁷² "İmam, kendisine uyulsun diye imam olmuştur."⁷³ hadisi ise, cemaatle namazda hareketlerin de uyum ve disiplin içinde olması gerektiğini göstermektedir. Namaza yetişmek için koşturarak mescidde gürültüye sebep olmak uygun bulunmamıştır.⁷⁴ "Namaz için mescide her gelişinizde güzel elbiselerinizi giyin."⁷⁵ ayetine göre kişi, namaza giderken sahip olduğu en güzel kıyafetlerle gitmelidir. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in ashabından Cuma günü mescide geldiklerinde yıkanmalarını, güzel koku sürünmelerini, misvak kullanmalarını istemesi⁷⁶ ise, mescidin maddi olarak da temiz tutulmasını icap ettirir. Birinci safta bulunmanın fazileti, namaza erken gelmeyi teşvik⁷⁷ ve namazların vakti içinde çok fazla geciktirmeden kılınması tavsiyesi⁷⁸, namaza değer ve önem verilmesinin bir neticesidir. Hz. Peygamber'in mescidde bulunan bir kimsenin ezan okunduktan sonra mescidden çıkmasını yasaklamış olması⁷⁹, cami varken cami dışında namaz kılmanın yanlışlığını gösterdiği gibi, mescidde oluşan havayı bozmamak gerektiğine bir delildir. Bütün bunlar, mescidde saygı ve ihtimam ile ibadet edilmesi gereğini yansıtır.⁸⁰

Cemaatle namaz kıldırmanın arkasındaki insanların halini düşünerek namazı fazla uzatmaması gerekir. Bir adam, Hz. Peygamber'e gelerek: Filanca bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, bu yüzden bazan sabah namazına gelemiyorum, dedi. Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i hiçbir konuşmasında o günkü kadar öfkeli görmedim. Şöyle buyurdu: "İnsanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var! Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırın; zira arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş gücü sahibi olanı var."⁸¹ hadisinden de anlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber döneminde cemaate herkes katılmakta, ashab cemaatle namaza önem vermekteydi. Hiçbir imamın insanları camiden uzaklaştırma ve nefret ettirme gibi bir fantezisi olamaz. Tam aksine her geçen gün camiye gelenlerin sayısını çoğaltmalı ve insanlara camiye, cemaati sevdirmelidir. Özellikle de çocuk ve gençler üzerinde daha da yoğunlaşması gerekir. Onlara cemaate gelme alışkanlığını bir takım hediyeler vermek suretiyle kazandırmalıdır.

⁷¹ Maide 5/ 58.

⁷² Buhari, Ezan 72, 74, 76.

⁷³ Buhari, Ezan 74.

⁷⁴ Müslim, Mesacid, 152.

⁷⁵ A'raf, 7/ 31.

⁷⁶ Buhari, Cum'a 3.

⁷⁷ Malik, Muvatta, Salatu'l-cemaa 6; Buhari, Ezan 9; 73; Cum'a 4.

⁷⁸ Müslim, Mesacid 26.

⁷⁹ Müslim, Mesacid 258, 259.

⁸⁰ Uraler, agm., s. 140.

⁸¹ Buhârî, İlim, 28, Ezân 61-63, Edeb 75, Ahkâm 13; Müslim, Salât 182-185. Ayrıca bk. İbn Mâce, İkâme 48.

Peygamberimiz, yukarıdaki hadisteki durumu kendisi bizzat uygulamış ve şöyle buyurmuştur. *"Ben, uzatmayı arzu ederek, namaza dururum da, bir çocuğun ağlamasını işitir, onun annesine güçlük çıkarıp üzmetten hoşlanmadığım için, namazı kısa keserim."*⁸² Dolayısıyla cemaatleşmeyi önleyecek davranışlardan kaçınılması istenmiştir. Bu hadis-i şerifte bunun bir örneğini görmekteyiz. Cemaate imam olan kişi, arkasında saf tutan her türlü insanı düşünmek zorundadır. O halde, anlayışlı olması ve dilediğince hareket etme yerine, başkalarının halini gözeterek namaz kıldırması gerekir. İmamın bu yönde yapacağı ilk iş, namazı kısa tutmasıdır. Yani uzun sûreler okumaması, kıyâmı, rükûu ve secdeyi çok uzun tutmamasıdır. Çünkü cemaatte bulunan zayıflar, hastalar ve yaşlılar buna tahammül edemezler.⁸³

Mescitlerin her açıdan temiz tutulması da fevkalade önemli bir husustur. Ashabdan bazıları şu olayı bizlere anlatır: Biz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte mescidde bulunuyorduk, ansızın bir bedevî çıkageldi ve mescidin içinde küçük abdestini bozmaya başladı. Bunun üzerine ashâb; "Hey, Heey!" diye bağırıp mâni olmak istediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Dokunmayın, serbest bırakın adamı!" buyurdu. Adam işini bitirdi. Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bedevîyi yanına çağırarak kendisine: "Bu mescidler, abdest bozmak ve sair tiksinti verecek şeyler için yapılmış yerler değildir. Buralar ancak Allah Teâlâyı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir." buyurdu. Daha sonra cemaatten birine emretti, o da bir kova su getirerek bedevinin abdest bozduğu yere döktü.⁸⁴

Cemaate giden herhangi bir kimse, her açıdan tertemiz bir şekilde gitmesi ve kimseyi orada rahatsız etmemesi gerekir. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* sarmısağı kastederek şöyle buyurdu: "Kim şu bitkiden yemişse, mescidimize yaklaşmasın!"⁸⁵ "Kim sarımsak veya soğan yemişse, bizden ve mescidimizden ayrılın! (Evinde otursun)."⁸⁶

Aynı zamanda camiye giderken koşmadan, ağırbaşlı ve vakur bir şekilde gidilmesi istenmektedir: "Kâmet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız."⁸⁷

9. Cami'de Cemaatle Namaz Kılmanın Sosyal Açıdan Tahlili

İslâm'daki ibâdetler, kendi nevi şahsına münhasır sosyal hayata apayrı canlılık ve hareketlilik getirmektedir. Örneğin, pek çok faydası olan camide cemaatle namaz kılınmasını peygamberimiz hadislerinde ısrarla istemektedir. Cemaatle kılınan namazlar, kaynaşma ve bütünleşmenin canlı tablolarıdır. Camide gerek cemaatle kılınan günlük namazlar ve gerekse toplu halde kılınan Cuma, terâvih ve bayram namazları gibi toplu ibâdetler, imamın arkasında ve onun önderliğinde bir tek Allah'a kulluk için saflar halinde toplanmış bulunan ve bu arada zengin, fakir, işçi, köylü, şehirli, patron, memur, vb. her türlü meslekî, sosyal, sosyo-ekonomik ve kültürel statü, tabaka ve sınıf farkları, imtiyazları ve ayrılıklarını bir

⁸² Buhari, Ezan, 61.

⁸³ Çakan ve diğerleri, age., II, 187.

⁸⁴ Buhârî, Vudû' 58, Edeb 80. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret, 98-100; Ebû Dâvûd, Tahâret 136; Tirmizî, Tahâret 112; İbni Mâce, Tahâret 78.

⁸⁵ Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49; Müslim, Mesâcid 68.

⁸⁶ Buhârî, Ezân 160, Et'ime 49 İsti'zân 24; Müslim, Mesâcid 73.

⁸⁷ Buhârî, Ezan 20, 21, Cum'a 18; Müslim, Mesâcid 151-155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 54; Tirmizî, Salât 127; Nesâî, İmâmet 57; İbn Mâce, Mesâcid 14.

kenara bırakarak kenetlenen ve yek vücûd olan bir toplumsal kaynaşma ve bütünleşmenin en canlı örnekleridirler.⁸⁸

Bir arada toplu olarak Allah'a ibadet edenler birbirini daha iyi tanır, birbirine yaklaşır, aralarında şefkat, merhamet, sevgi duyguları artar: Bu ise topluma büyük bir güç verir. Böylece cemaatten hem fert hem de toplum güçlenir. Çünkü, cemaate iştirak eden kişi kendi kişiliği ile topluma güç verir, aynı zamanda da toplumdan destek görür. Böylece Allah'ın muradı olan birlik ve beraberlik gerçekleşmiş olur.⁸⁹ Aynı zamanda cami ve cemaat, Müslümanların ihtiyaç duyduğu meseleleri konuşma, tartışma, dert ve sıkıntıları gündeme getirme mekanıdır. Bu yönüyle de bir tanışma ve kaynaşma fonksiyonu icra etmektedir.

Toplu bir halde eda edilen namazlar, Müslümanların birbirleriyle ülfet, ünsiyet ve muhabbetlerini temin eder. Birbirleriyle görüşürler, tanışır, yabancılar, uzaklık ortadan kalkar, gönüller bir noktada birleşir. Birbirine yardım etmeğe alışır. Hadiselere karşı alınacak tedbirleri düşünürler, karşılaştırırlar. Cemaat arasında hizipçilik, fırkacılık ortadan kalkar. Samimi ve gönülden bir ülfet ve muhabbet, bir rabıta, bir bağlılık, bir dert ortaklığı husule gelir.⁹⁰ Cemaate iştirak eden esasen orada eğitilmekte, sosyalleşmektedir. Medeni bir insan olma özelliğini kazanabilmektedir.

Cemaatle kılınan namaz, Müslümanların kalplerini birbirine bağlar. Aralarındaki sevgiyi arttırır. Her vakitte, birbirlerine kardeş olduklarını hatırlatır. Büyükler, küçüklere karşı merhametli olur. Küçüklerin de büyüklere saygılı davranması öğretilir. Zenginler, fakirlere ve kuvvetliler zayıflara yardımcı olur. Hastalar, camide görülemeyince, evlerinde aranıp ziyaret edilir. Âyetlerden öğreniyoruz ki; hayata etkisi olmayan, hayatımızı düzenlemeyen, bizi kötülüklerden alıkoymayan, hayatımızı düzenleme konusunda etkili olmayan bir namaz, Allah'ın istediği bir namaz değildir. Sözelimi; fakiri doyurmaya teşvik etmediği halde, yetimi itip, kakıp, azarladığı halde, randevusuna riâyet etmeyip sözünü yerine getirmediği halde, emanete hıyanet edip, namus ve iffetine sahip çıkmadığı halde, başkalarının namus ve iffetine uzandığı halde, haram yiyip içtiği halde, kula kulluk edip, dünyevi menfaatler uğruna el etek öptüğü hâsılı hayatını İslâm'a, Kur'an'a göre düzenlemediği halde sadece din kurtarmak ve borç ödemek için kılınan bir namaz, namazdan beklenen güzellikleri bizlere sunamaz.⁹¹ Ferdi olarak kılınan namaz ile cemaatle kılınan namazın yaptırım gücü şüphesiz aynı olmamalıdır. Cemaatle kılınan namazın yaptırım gücünün çok daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Nasslar da bu tür namazın yaptırım gücünden bahsettiği düşünülebilir.

10. Cami'de Cemaatle Namaz Kılmanın Psikolojik Açından Tahlili

Cami ve mescitlerde, cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan daha fazla insan ruhu üzerinde etkilidir. Çünkü namazın bir zahiri yönü ve bir de derûnî yönü söz konusudur. Büyük işler, hep toplulukla birlikte yapılır. Cemaatle namaz olgusu, hedeflenen birlik ruhunun gerçekleşmesini ve devam etmesini sağlayan önemli bir unsurdur.

⁸⁸ Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., 3.bsk., İst., 2000, s.295-296.

⁸⁹ Köten, agt., 65.

⁹⁰ Edip, Eşref, İslâm'da Cemaatle Kılınan Namazlar, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 1968, cilt: VII, sayı: 78-79, s.279.

⁹¹ Uygül İlhan, *Kuran-ı Kerim'de Allah Teala'nın namaza verdiği önem*, Yüksek Lisans, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Maraş, 2014, s. 71-72.

Toplu halde yapılan ibadetlerin sosyal açıdan en önemli özelliklerinden biri de sosyal bütünlüğün sağlanmasındaki katkılarıdır. Çünkü bu ibadetler sayesinde birey, kolektif bilincini geliştirir. Mensubu olduğu toplumda sosyal bir varlık olma kimliğini kazanır. Namaz, insanların temel gereksinimlerinden biri olan toplumsal ilgi eğiliminin sağlıklı doyurulması ve bu eğilimin ideal değer ölçülerine göre şekillenmesi yolunda önemli bir işleve sahiptir. Öncelikle namazda kibleye yönelmek, bütün insanları tek bir topluluk halinde birbirine bağlaması açısından önem arz eder. Bu ortak yön fertler arasında kuvvetli bir bağlılık meydana getirir. Yalnızlıktan kurtulma ve toplumsal ilgi insanın temel eğilimlerinin başında gelir. Namaz, insanın içine düşebileceği yalnızlık duygusu için gerçek bir çözüm vasıtasıdır. Özellikle toplu halde kılınan namazlar, insanları yüce üstün amaçlar uğruna bir araya getirmek suretiyle yalnızlık hissine pratik çözümler getirir.⁹² Cemaat ruhuyla kaynaşma ve kenetlenme sonucu "ben" yerine "biz" duygusu kalplerde yeşerir.

İslam dini, her zaman toplumla iç içe bulunulmasını teşvik etmiş inananları da daima birlik ve beraberlik içerisinde olmaya çağırmıştır. Fakat bir topluluk olmadan da bu birliğin olması mümkün değildir. Bu sebeple Müslümanların sık sık bir araya gelerek cemaat oluşturmaları ve toplu halde namaz kılmaları istenmiştir. Cemaat halinde yapılan ibadetler, bireylerin birbirlerini durumlarından karşılıklı haberdarlığa vesile olması dolayısıyla sosyal ilişkileri kuvvetlendirir. Kişinin ilgi ve dikkatini başkalarının sorunlarıyla karşı karşıya gelmeye ve onlarla ilgilenmeye yöneltir. Kendi benliğinin şuurlarından kurtararak başkalarının sorunlarıyla ilgilenen diğerkâm bir karakterin gelişmesinde son derece etkili olur. Toplu halde yapılan ibadette bütün insanlara karşı bağlılık duyulur. Kardeşlik hissedilir. Bu bağlılık ve kardeşlik ise sağlam bir muhabbetin doğmasına vesile olur. Bu da huzurlu ve güvenli bir toplum hayatını oluşturur.⁹³ Toplumsal bir bağlılıkları güçlendirir; arkadaşlık, dostluk ve kardeşlik bağlarını kuvvetlendirir.

Camide bulunmak, okunan Kur'an-ı Kerim ve vaazdan manevi haz alıp rahatlamaya imkân sağlar. Camiye gidip gelmek, ibadeti daha canlı bir şekilde yapmaya vesile olur. Beş vakit camiye giden kimse, kendini bir cemaatin mensubu olarak hissettiğinden yalnız değildir ve yalnızlığın verdiği vesvese, ruhi çöküntü içinde olmak gibi olumsuz duygulara kolayca yenilmez. "*Cemaat olunuz (cemaate devam ediniz), bölünmekten kaçınınız, şeytan tek başına olanlarla beraberdir. Şeytan, iki kişi de olsa cemaat halinde olanlardan uzaktır.*"⁹⁴ hadisinde de belirtildiği üzere şeytan tek başına olan kimselerde daha etkili olur. Ayrıca birbiriyle ilgili olan insanlar, gerektiğinde yardımlaşır, bir dayanışma içindedirler, bu da yalnız olmadığını bilmenin mutluluğu için bir sebeptir. Sürekli cemaatle namaz kılan kimse, düzenli olmayı öğrenir. Görünüştaki düzenin, kişinin iç alemiyle ilgisi vardır.⁹⁵ Kişinin karakteri ve ahlakı daha sağlam olur. Örneğin kibir, gurur, bencillik, ihtiras, ümitsizlik, ikiyüzlü / riyakârlık gibi olumsuzlara kalkan olup, bunların yerine ahlak-i hamide dediğimiz vakar, tevazu, alçakgönüllülük, cömertlik, fedakârlık ve paylaşım gibi olumlu huyların yerleşmesini sağlar.

---

⁹² Kasapoğlu Abdurrahman, *Kur'an'da İbadet Psikolojisi*, İzci Yay., İstanbul 1997, s. 27.

⁹³ Geredeli Mustafa, *Namazın sosyo-psikolojik tahlili ve kişilik gelişimine etkisi*, Selçuk Üniv. / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2008. s. 95.

⁹⁴ Tirmizi, Fiten 7.

⁹⁵ Uraler, agm., s. 153-154.

SONUÇ

Peygamberimiz (sav.), “namaz İslâm'ın direği” olduğunu beyan ederek aslında namazın ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunu vurgulamıştır. İkinci önemli bir husus da namazın cemaatle kılınmasının gerekli oluşudur. Âlimlerimiz, cemaatle namaz kılmanın farz, vacip ve müekked sünnet olduğu hususunda görüşler beyân etmişler ve cemaatle namazı özürsüz olarak terk etmenin caiz olmadığı konusunda görüş birliğine varmışlardır. Cemaatsiz bir İslam ümmeti tasavvur edilemez. Ancak günümüzde cemaatle namaz kılmanın çok zayıfladığını, camilerin yeteri kadar cemaate sahip olmadıklarını müşahede etmekteyiz. Bunun en büyük sebebi cemaat şuurunun çok zayıflamış olmasıdır. Ülkemizde cami sayısı küçümsenmeyecek oranda artmış olduğunu ve her geçen gün sayılarının arttığını memnuniyetle ifade etmek gerekir. Özellikle beş vakit namazlarda bazı camilerin tamamen cemaatsiz kaldığını görmekteyiz. Cemaatle namaz kılmaya rağbet göstermemenin sebepleri üzerinde durulması ve bu sebeplerin ortadan kaldırılması için gerekenlerin yapılması konusuna ciddi bir şekilde eğinilmesi gerekir. Camilerin tarihte olduğu gibi tekrar cemaatle doldurulması şenlenmesi, geçmişte olduğu gibi merkez haline getirilmesi hepimizin temennisidir. Peygamberimiz zamanında her şey camide icra edilirdi. Müslümanların her türlü problemi, sıkıntısı camide konuşulur, tartışılır ve halledilirdi. Günümüzde camilerin sadece namaz saatlerinde açık bırakılması değil, daha uzun süreler içerisinde açık kalması ve değişik aktivitelerin yapılmasının sağlanması gerekmektedir. D.İ.B.'liğinin bu konudaki yenilikleri takdir edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alûsî, Şihâbüddin Mahmud, *Ruhu'l-Maânî*, Mısır, 1353.
- Cassâs, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, İstanbul, 1335.
- Çakan İ.L., Küçük R., Kandemir Y., *Riyazü's-Salihin Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Erkam Yay., İstanbul, 2006.
- Çetiner, Bedreddin, Ferdi Namaz-Cemaatle Namaz, *Sosyal ve Ferdi İşlemleri Açısından Namaz ve Cami - Tartışmalı İlmî Toplantı-*, 18-19 Ekim 2008, Üsküdar Belediyesi Altunizade Kültür Merkezi, 2009, s. 154.
- Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi*, İst., trs.
- Edip, Eşref, İslâm'da Cemaatle Kılınan Namazlar, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 1968, cilt: VII, sayı: 78-79, s.278.
- Geredeli Mustafa, *Namazın sosyo-psikolojik tahlili ve kişilik gelişimine etkisi*, Selçuk Üniv. / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2008.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., 3.bsk., İst., 2000.
- İbn Abdilberr, *Temhid*, Mağrib, 1387.
- İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, Beyrut, 1379.
- İbn Kudame, Muğni, Beyrut, 1405.
- İbn Rüşd el-Kurtubi, *Bidâyetü'l-muctehid*, Beyrut, ts.
- Kasapoğlu Abdurrahman, *Kur'ân'da İbâdet Psikolojisi*, İzci Yay., İstanbul 1997.

Koca, Ferhat, “İbâdet: İnsani Varoluşun Anlamı”, *İslâm'a Giriş*, D.İ.B., Yay., Ankara.

Köten, Akif, Hz. Peygamber'in Sünnetine Göre Cemaatle Kılınan Namazlarda Uyulması Gereken Hususlar, *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*, (1-5 Kasım 1993), 1995, cilt: II, 64.

Kurtûbî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi'l-Ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut, tsz..

Muhammed San'ânî, *Subulu's-selam*, Beyrut, 1379.

Nevevî, Muhyiddin, *el-Minhâc Şerhu Sahihî'l-Müslim*, Daru'l-Marife, Beyrut, 1997.

Sabûnî, Muhammed Ali, *Safoetü't-Tefâsir*, Beyrut, 1981.

Tahavi, *Şerhu Müşkilü'l-Asar*, Beyrut, 1415.

Uraler, Aynur, Cemaate Devam Etmeyenleri Uyaran Hadîsin Tetkiki, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2006, sayı: 17.

Uygül İlhan, *Kuran-ı Kerim'de Allah Teala'nın namaza verdiği önem*, Yüksek Lisans, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Maraş, 2014.

Uzunpostalcı Mustafa, Cemaat, *DİA*, VII, 288, İst., 1993.